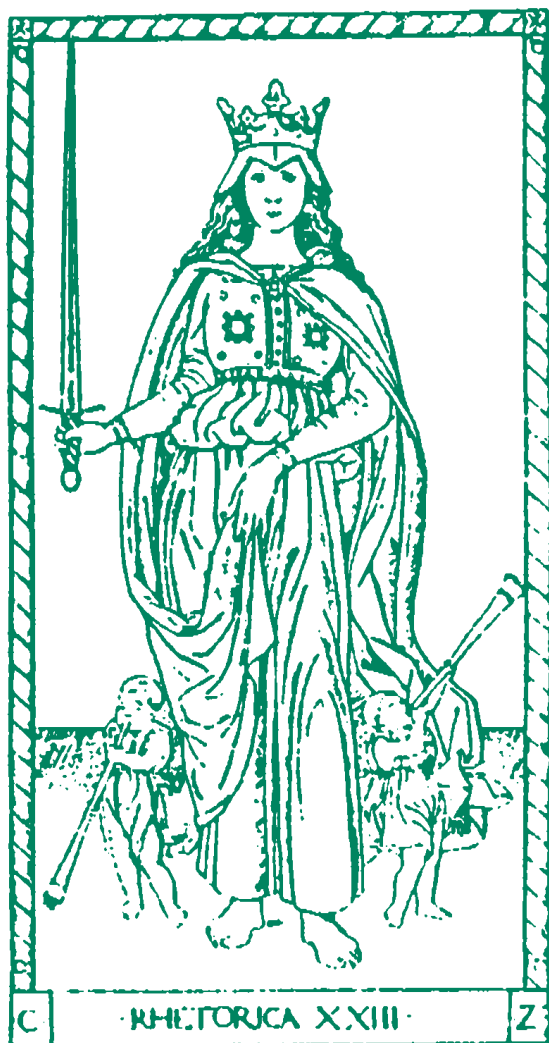

RHETORICA

SCANDINAVICA

NR. 23 / SEPTEMBER 2002

Tidsskrift for skandinavisk retorikforskning

[HTTP://WWW.RETORIK.NET/RHETORICA](http://www.retorik.net/rhetorica)

Artikler, debat og andet materiale:

Se også gerne side 22 for instruktioner om indsendelse af materiale

SVERIGE & FINLAND:

Peter Ström-Søeberg
Rhetor förlag, Kolonigatan 10,
265 38 Åstorp,
Tel: +46(0)42-679 59,
Fax: +46 (0)42 679 54,
e-mail: rhsred.se@retorik.net

NORGE:

Jens E. Kjeldsen,
Fredlundsvingen 27, 5073 Bergen,
Tel: (+47) 5558 9127/5528 9402,
e-mail: rhsred.no@retorik.net

DANMARK:

Kell Jarner Rasmussen,
Rhetor forlag,
Sdr. Jernløsevej 41, Sdr. Jernløse
4420 Regstrup,
Tel: (+45) 5912 1999
e-mail: rhsred.dk@retorik.net

Redaktion:

- Amund Børdahl
- Jens E. Kjeldsen
- Kell Jarner Rasmussen
- Hanne Roer
- Anders Sigrell
- Peter Ström-Søeberg
- Lisa Storm Villadsen

Redaktionsråd:

Rådets opgaver er udelukkende af rådgivende art. Det er alene redaktionen der bærer ansvar for Rhetorica Scandinavicas indhold.

- Øivind Andersen, Oslo
- Kjell Lars Berge, Oslo
- Peter Cassirer, V Frölunda
- Jørgen Fafner, Kalundborg
- Per-Anders Forstorp, Linköping
- Ottar Grepstad, Volda
- Jan Brage Gundersen, Oslo
- Kurt Johannesson, Uppsala
- Charlotte Jørgensen, København
- Christian Kock, København
- Merja Koskela, Vasa
- Christer Laurén, Vasa
- Jan Lindhardt, Roskilde
- Brigitte Mral, Örebro
- José Luis Ramírez, Stockholm
- Georg Søndergaard, Odense

Abonnement/prenumeration:

Henvendelse til redaktionen på ovenstående adresser. På Rhetorica Scandinavicas hjemmeside på Internet er det muligt at bestille abonnement og gamle numre: www.retorik.net/rhetorica. Benyt også gerne kuponen side 23.

© Forfatterne og Rhetor förlag 2002.

Enhver hel eller delvis gengivelse af artikler er forbudt, dog undtaget uddrag til brug i anmeldelser. Rhetorica Scandinavica udgives med støtte fra NOP-H (Nordisk publiseringsnämnd för humanistiske tidsskrifter), samt TSU (Kulturtidsskriftstøtteudvalget) i Danmark. Se desuden side 21.

RHETOR

www.rhetor.se · www.rhetor.dk

Lisa Storm Villadsen:

Dyre ord, men hvad dækker de? 6

Begreberne retorisk analyse og retorisk kritik og deres indbyrdes forhold savner ofte præcisering. Navnlig spørgsmål om metode og teori er problematiske for mange, der i øvrigt har solidt kendskab til retorik og gode evner for at arbejde med retoriske tekster. Artiklen giver et signalement af retorisk kritik og redegør for begreberne teori, metode og model som de udfolder sig i retorisk kritik.

Notitser 21

Lisa Storm Villadsen:

Dyre ord, men hvad dækker de?

Teori, metode og model i retorisk kritik

Begreberne retorisk analyse og retorisk kritik og deres indbyrdes forhold savner ofte præcisering. Navnlig spørgsmål om metode og teori er problematiske for mange, der i øvrigt har solidt kendskab til retorik og gode evner for at arbejde med retoriske tekster. Artiklen giver et signalment af retorisk kritik og redegør for begreberne teori, metode og model som de udfolder sig i retorisk kritik.

DEN RETORISKE KRITIK I SKANDINAVIEN trives i både undervisnings- og forskningssammenhæng, men den trænger på flere punkter til begrebsafklaring, der kan bidrage til større faglig selvrefleksion på et videnskabsteoretisk fundament. I denne artikel tager jeg fat i nogle spørgsmål, som erfaringsmæssigt volder retorikere problemer, og redegør for mødet mellem teori, metode og modeller i retorisk kritik. Dette møde er for mange præget af en begrebsmæssig uklarhed, der fører til usikkerhed om hvilke elementer, der indgår i en retorisk kritik, og forholdet mellem dem. Uklarheden er på ingen måde begrænset til det skandinaviske forskningsmiljø. Amerikaneren James Jasinski har for nylig peget på en tendens i den retoriske forskning, der går mod øget teoretisk fokus og mindre vægt på metodespørgsmål. Men selvom Jasinskis konklusion for så vidt er korrekt, jeg vil vise, at hans pointe både ville styrkes og fremstå tydeligere, hvis han sondrede mere konsekvent mellem teori og metode.

Begrebet retorisk kritik

Begreberne 'retorisk analyse' og 'retorisk kritik' bruges ofte, misvisende, som synonyme. En retorisk analyse redegør for en teksts opbygning og indhold og eventuelt for dens historiske situation, hvorimod retorisk kritik omfatter ikke alene analysen, men også den (metodiske og) teoretiske behandling, fortolkning og vurdering af den retoriske tekst. 'Retorisk analyse' er altså et snævrere begreb end 'retorisk kritik'.

Udtrykket 'retorisk kritik' bør derfor efter min mening foretrækkes, når man taler om retorikeres teoretiske arbejde med tekster.

Man bør dog være opmærksom på de muligheder for misforståelse, der ligger i begrebet.

'Retorisk kritik' er en direkte oversættelse af det amerikanske udtryk "rhetorical criticism". På dansk bruges ordet 'kritik' som regel som betegnelse for den kvalitetsvurdering, en anmelder af litteratur, kunst, musik, arkitektur eller lignende, giver af et værk i umiddelbar forbindelse med offentliggørelsen (eller i forbindelse med en genudgivelse, eller -opførelse). Hvor 'kritik' på dansk altså ofte primært refererer til en kvalitetsvurdering rettet mod offentligheden, har ordet "criticism" i en engelsksproget sammenhæng en bredere betydning og ligger i akademisk sammenhæng tættere op ad, hvad man på dansk kunne kalde 'videnskab', det vil sige en mere fagligt uddybende, diskuterende og perspektiverende funktion i forhold til værket.¹ Med begrebet 'retorisk kritik' mener jeg, at man skaber det terminologiske grundlag for en videnskabelig styrkelse af retorikeres teoretiske arbejde med tekster.

Hvad er retorisk kritik?

Retorisk kritik er en samlebetegnelse for forskellige tilgange til tekstforståelse, der alle tager udgangspunkt i en retorisk opfattelse af teksten.² Der er altså ikke én bestemt teori eller metode, der kan siges at gøre en tekstanalyse retorisk frem for for eksempel historisk, sociologisk eller litterær, tværtimod er feltet præget af teoretisk pluralisme.

Den retoriske kritik kendes på, at kritikeren opfatter teksten som retorisk og med kritikken vil komme til en forståelse af, hvordan denne retoriske kvalitet udfolder sig. Denne ontologiske beskrivelse, altså hvad det retoriske består i, er et kerneanliggende for retorikken, men i denne sammenhæng vil jeg blot antyde, hvad den indebærer.

At anskue en tekst retorisk har traditionelt villet sige, at man går ud fra en antagelse om, at teksten er udtryk for en vilje til påvirkning af publikum fra retors side.³ En tekst er ifølge denne opfattelse retorisk, hvis den kan siges at skulle realisere en *intention* hos retor om en persuasiv virkning. Denne persuasive virkning skal ikke opfattes i snæver forstand, men kan dække et bredt spektrum, der spænder fra konkret handlingspåvirkning, så som at stemme på en bestemt person ved et bestemt valg, og til en mere diffus holdnings- eller følelsespåvirkning, der ikke resulterer i synlig adfærd men måske en mere passiv, muligvis ubevidst, justering af modtagerens forståelse eller opfattelse af et givent spørgsmål.⁴

Retorisk kritik indeholder både processen og resultatet af en retorikers teoretiske arbejde med en tekst. De grundlæggende elementer er analysen og syntesen. Først kommer en identi-

1 Man kunne argumentere for, at det amerikanske udtryk "rhetorical criticism" på dansk bedst ville svare til 'retorikvidenskab' på samme måde som det engelske "literary criticism" i vid udstrækning svarer til det danske 'litteraturvidenskab', men udtrykket har ikke slået an, og et væsentligt argument for at bruge udtrykket 'retorisk kritik' er da også, at det giver den størst mulige terminologiske overensstemmelse på tværs af sproggrænsen til det forskningsmæssigt største retorikmiljø, det engelsk-sprogede.

2 I det følgende anvender jeg betegnelserne 'analysemateriale' og 'analysetekst' til at referere til genstanden for den retoriske kritik. Med disse betegnelser ønsker jeg dels at antyde, at jeg forudsætter et meget bredt tekstbegreb, der kan omfatte så forskellige fænomener som for eksempel politiske taler og spillefilm, dels at der heri ligger en forventning om, at kritikeren kan sandsynliggøre sit analysemateriales relevans i forhold til retorikken som fagtradition.

3 Denne intentionelle-instrumentelle opfattelse af retorik har været genstand for en del diskussion og må efterhånden siges blot at være én blandt flere herskende retorikopfattelser. En nærmere diskussion heraf ligger dog uden for denne artikels formål, og der henvises i stedet til Gaonkar (1990) samt Foss, Foss og Trapp (1991).

4 Både retorikkens ontologi og arten af dens manifestationer er relevante for retorisk kritik, men pladshensyn tvinger mig til i det følgende at fokusere på den retoriske kritiks bestanddele og deres indbyrdes betydning.

fikation af tekstens enkelte dele, det vil sige indholdsmæssige, disponerings-, argumentations- og sprogligt-stilistiske træk. Denne nøje indsigt i tekstens indretning danner grundlag for en samlende redegørelse, der opsummerer tekstens karakter, eventuelt dens kvalitet, og som sætter teksten i forhold til en større sammenhæng, der kan bidrage til forståelsen af teksten.

Der findes mange fremstillinger af elementerne i retorisk kritik,⁵ men de fleste er enige om, at den forløber over en række stadier eller faser, der hver især bidrager til en fagligt nuanceret indsigt i og stillingtagen til den retoriske tekst. Jeg mener, at man kan tale om fire faser:

- 1) Tekstanalyse
- 2) Analyse af den retoriske situation
- 3) Fortolkning
- 4) Vurdering

Som ved alt hermeneutisk arbejde er der ikke nødvendigvis tale om en kronologisk rækkefølge, men snarere en vekslen frem og tilbage mellem de enkelte faser.

De første to faser udgør tilsammen den retoriske *analyse*: her skal kritikeren redegøre for teksten og dens kontekst, og denne analyse bygger i første omgang på en nøje undersøgelse af teksten. Her spørger kritikeren om, hvad teksten handler om, hvilke argumenter den indeholder, hvad der kendetegner dens opbygning og så videre. Selve tekstanalysen vil formentlig kun optræde i begrænset form i den endelige skrevne retoriske kritik, men den er en nødvendig forudsætning for, at kritikeren kan gå til anden fase.

I den anden fase af den retoriske kritik undersøger kritikeren den konkrete historiske situation, der dannede rammen for analyseteksten. Ud over grundlæggende spørgsmål om for eksempel hvornår og hvorfor teksten blev til, kan der også være historiske, politiske, personlige, kulturelle eller andre forhold, der skønnes at være relevante for teksten og dens udformning. Nu kan kritikeren samle sin viden om teksten og dens situation til en analyse af den retoriske situation i bred forstand. Allerede på dette tidspunkt er kritikeren formodentlig i stand til at pege på retoriske problemstillinger, der præger den aktuelle analysegenstand. Det kan for eksempel være spørgsmål om talerens troværdighed, argumentationens egnethed i forhold til publikum eller stilistiske træk, der bevidst eller ubevidst nuancerer talens indhold.

Den indsigt i teksten, som det analytiske arbejde i de første to faser giver, ligger til grund for det egentlig *kritiske* arbejde, der foregår i de sidste to faser. Den tredje fase begynder med udvælgelsen af en teori og/eller en metode, der så anvendes på teksten for at fokusere den kritiske diskussion. Denne teoretiske eller metodiske behandling af teksten munder ud i, at kritikeren sammenfatter sin forståelse af tekstens egenskaber og funktion i sin fortolkning af teksten.

Fortolkningen er grundlaget for den fjerde og sidste fase i det kritiske arbejde, nemlig en samlet vurdering af teksten. Vurderingen kan gå på tekstens egenskaber eller funktion og er resultatet af kritikeren bedømmelse af teksten i forhold til udvalgte kriterier, der ofte stammer fra den valgte teori.⁶

5 For overskuelighedens skyld henviser jeg her til tre lærebogsfremstillinger, hvor man vil kunne finde yderligere henvisninger til relevant litteratur: Campbell og Burkholder (1997), Hart (1997) og Foss (1989).

6 Se for eksempel Jørgensen (2000), der præsenterer argumentationens rationelle og etiske kvaliteter som det væsentligste kriterium, Darsey (1994), der argumenterer for en æstetisk målestok, og Klumpp og Hollihan (1889), der opstiller bredere sociale og etiske kriterier for vurderingen af retoriske tekster.

Kvalitetskriterier for retorisk kritik

Den væsentligste opgave for en retorisk kritik er at skabe større indsigt i selve analyseteksten. I artiklen "Rhetorical Criticism as Argument" formulerer Brockriede det for eksempel sådan, at en retorisk kritik skal sigte på at *forklare* noget om teksten, og at dette bedst gøres i form af et *overordnet argument* om teksten, hvor kritikeren viser, at analyseteksten enten kan *forstås* ved hjælp af en eksisterende teori, eller at den kan tjene til formulering af ny eller modifikation af eksisterende teori.⁷

Den retoriske kritik skal oplyse læseren om analyse materialet med den nuancerigdom og fokusering, der kommer af en trænet faglig observation. Kritikeren kan for eksempel indsætte karakteristiske træk ved teksten i en faglig forståelsesramme, påpege træk ved teksten, der er interessante, men måske ikke umiddelbart iøjnefaldende, og kommentere betydningen af dem. Eller hun kan problematisere almindeligt accepterede opfattelser af teksten ved at vise, at den kan sættes i et andet lys og tolkes anderledes. Ud over at perspektivere selve den retoriske tekst kan den gode retoriske kritik bidrage til at belyse aspekter af tekstens ophavsmand, tilblivelsesform, kontekst, og så videre i det omfang, de kan bidrage til en forståelse af den konkrete tekst. Men egentlig biografiske, historiske eller filologiske undersøgelser ligger uden for den retoriske kritiks interesseområde.

En god retorisk kritik lever også op til et metatekstuel krav om at kunne retfærdiggøre sin eksistens, altså fortælle hvorfor analyseteksten er interessant, hvorfor man bør læse netop den, hvad man kan lære af den, og så videre. For at opnå videnskabelig tyngde må den retoriske kritik i et eller andet omfang også bidrage til retorikforskningen, for eksempel ved at kritikeren perspektiverer sin kritiske virksomhed og viser, hvordan enten analysegenstanden kan hjælpe til større eller ændret forståelse af teoretiske eller metodiske spørgsmål eller omvendt, altså at et bestemt teoretisk begreb eller en metode kan belyse teksten på en måde, der udvider forståelsen af den.

Når kritikken er henvendt til et retorikkyndigt publikum, bør den desuden anvende almindeligt kendt retorisk fagterminologi og forholde sig selvrefleksivt til fagets litteratur og tradition. Man kan naturligvis diskutere retoriske fænomener uden at opfylde disse krav, men resultatet risikerer at blive desto mindre interessant for fagfæller, fordi fagterminologiens mulighed for præcision ikke udnyttes, og fordi man ikke imødekommer de læsere, der nok er interesserede i retorik, men ikke i den konkrete analysetekst. En eksplicit faglig diskussion fremmer muligheden for at pege på principielle problemstillinger i en konkret sammenhæng.

Sammenblandingen af teori og metode i retorisk kritik

I lighed med andre forskere inden for de æstetiske og fortolkende videnskaber kan det til tider være vanskeligt for retorikeren at redegøre nøjagtigt for forholdet mellem teori og metode, og derfor ser man i den kritiske retoriske faglitteratur ofte begreberne teori og metode blandet sammen. Nogle gange formår kritikeren ikke at skelne mellem teori og metode – eller forveksler dem ligefrem. Andre gange kan det forekomme kritikeren, at der ikke *er* en metode at beskrive, hvilket opleves som tegn på manglende videnskabelighed og derfor som pinligt og kritisabelt. Ofte ser man derfor, at kritikeren skriver sig uden om problemet ved at bruge formuleringer som for eksempel 'tilgang' eller 'perspektiv', der er tilstrækkeligt tveydige til at kunne henvise til både teori og metode. Selvom denne praksis kan forekomme

7 Brockriede (1974), s. 171.

strategisk hensigtsmæssig, fordi man undgår at tage klar stilling til terminologien, er den uheldig, fordi den bidrager til fortsatte misforståelser om især forholdet mellem teori og metode.

Et eksempel på åbenlys begrebsforvirring finder man i Sonja K. Foss' på mange måder glimrende lærebog i retorisk kritik, hvor hun i kapitlet om, hvordan man udfører en retorisk kritik, skriver at det andet skridt i processen er "to develop a method, framework, or critical vocabulary to use to analyze the artifact..."⁸. Foss skelner her tydeligvis ikke mellem metode ("method") og teori ("critical framework" og "critical vocabulary"). Hendes definition af metode er problematisk, fordi den faktisk identificerer metode med teori: "A method is simply a way of gaining a perspective on the artifact."⁹ Denne sammenblanding træder tydeligt frem i gennemgangen af brugen af 'metoder' i retorisk kritik: samtlige eksempler handler om anvendelsen af hele teorier eller enkeltstående teoretiske begreber.¹⁰ Med undtagelse af omtalen af en komparativ analyse, (der kan kaldes en praktisk operationel metode), indeholder afsnittet ingen diskussion af metode. Derimod kan man finde overvejelser af mere metodisk art i afsnittet om den kritiske analyse af teksten. Her nævner Foss praktiske greb som for eksempel at 'identificere metaforer', 'vælge nøgleord' og 'bruge de valgte teoretiske begreber' – greb, der alle peger i retning af den praktiske brug af teori og metode.¹¹

Men også i forskningsartikler ser man en uklar sondring mellem de to begreber. Ganske vist er teorier som regel tydeligt identificeret, men begrebet metode er ikke altid klart defineret i forhold til den anvendte teori og den konkrete fremgangsmåde. Et eksempel er Rita Hubbards artikel om populære kærlighedsromaner, hvor hun undersøger udviklingen af retoriske visioner i denne type romaner igennem 33 år. Hun præsenterer sin kritiske retoriske metode ("rhetorical critical method") som "fantasy theme analysis", hvorefter hun gennemgår de grundlæggende tanker i Bormanns *teori* om dette (blandt andet at 'fantasitemaer' skabes af fire begrebers indbyrdes forhold, nemlig *dramatis personae*, handlingen, scenen og kilden til en konkret visions retfærdiggørelse, accept eller videreførelse). Hubbards gennemgang slutter med en påstand om den udbredte anvendelse af denne 'metode' ("method"). Artiklen er et tydeligt eksempel på sammenblanding af begreberne teori og metode, idet forfatteren omtaler den valgte teoretiske vinkel, altså Bormanns "fantasy theme"-teori som en 'metode'. Skal man finde en metodediskussion i denne artikel, ville det følgende afsnit, hvor Hubbard under rubrikken 'primærkilder' ("Primary Sources") skriver om sit *udvalg* af romaner fra den undersøgte periode være mere oplagt, eftersom selve arbejdet med romanerne underforstået baserer sig på den hermeneutiske metode og altså *ikke* er genstand for diskussion.

Et andet eksempel er Robert Ivies artikel om metaforbrug i koldkrigsretorik.¹² Ivie introducerer afsnittet "Identifying Key Metaphors" som en kort diskussion af sin *analysemetode* ("method of analysis"), men giver så en grundig præsentation af den *metafor-teori*, der præger

8 Foss (1989), s. 17.

9 Foss (1989), s. 17.

10 Foss (1989), s. 17-19.

11 Sonja Foss har formodentlig følt sig berettiget til at holde metodediskussionen i dette kapitel kort, eftersom hovedparten af bogen i følge hende selv præsenterer "some methods for engaging in this critical analysis", Foss (1989), s. 19. Dog rummer bogen primært præsentationer af forskellige teorier og sekundært forslag til en praktisk fremgangsmåde i det kritiske arbejde.

Se til sammenligning Brock, Scott og Chesebro (1989), der er bygget tilsvarende op og også blander teori og metode sammen.

12 Ivie (1987).

hans arbejde (Black, Richards, Lakoff, Burke med flere). Først derefter beskriver Ivie den grundlæggende *fremgangsmåde* ("rudimentary procedure"), han anbefaler til at identificere nøglemetaforer. Her beskriver Ivie fem 'skridt', der blandt andet omfatter indsigt i teksten og dens situation, valg af typiske tekster til særlig grundig analyse og organisering af metaforer i grupper baseret på fælles indhold. Hvad der præsenteres som en metodediskussion handler altså om teori og praktisk fremgangsmåde, hvorimod egentlige videnskabelige metoder ikke tages op. Ivies artikel er typisk ved at den ikke sonderer mellem videnskabelig metode og konkret fremgangsmåde, men nærmest behandler dem som synonyme, hvilket for mange vil være upåfaldende. Det mest problematiske ved denne fremstilling er, at Ivie får subsumeret teori ind under metode, hvilket ikke giver mening.

Som et mere positivt eksempel på brugen af begreberne teori og metode kan man nævne Hollihans og Rileys artikel om narrativ analyse af en støttegruppe for forældre med adfærdsvanskelige børn.¹³ De indleder artiklen med at præsentere emnet og den teori, de ønsker at anvende, nemlig Fishers narrative paradigme. Et helt afsnit er afsat til 'metode' ("method"), og her beskriver forfatterne deres indsamling og behandling af data. De fortæller blandt andet om, hvordan de på grund af af forbud mod båndoptagelse måtte tage skriftlige noter, om deres undersøgelse af den mulige påvirkning af forældrenes opførsel på grund af deres tilstedeværelse og om sammenholdelsen af deres notater og inddelingen af dem i temaer. Til sidst sammenligner de deres 'tilgang' ("approach") med etnografisk arbejde. Sondringen mellem teori og metode er meget tydelig, og beskrivelsen af forfatternes praktiske fremgangsmåde er relevant, fordi den redegør for en måde at indsamle data, der ikke er almindelig i retorisk kritik, (nemlig at forskeren ud over at nedfælde faktisk forekommende tale også kan inddrage den følelsesmæssige stemning til møderne og derved tegne et mere fuldstændigt billede af situationen). Ved at omtale metoden som en 'tilgang' ("approach") er forfatterne dog desværre tvetydige med hensyn til, om de opfatter deres arbejde som kalkeret over egentlige etnografiske metoder, eller om de primært anser afsnittet som en beskrivelse af en praktisk fremgangsmåde.

Den uklarhed i begreberne, jeg her har peget på, er uheldig, fordi den slører forståelsen af selve forskningens karakter, og fordi den bidrager til forkerte forventninger til, hvad der udgør videnskabelighed i retorisk kritik.

James Jasinskis artikel "The Status of Theory and Method in Rhetorical Criticism", hvor han tager diskussionen om teori og metode i retorisk kritik op, bidrager desværre ikke til en afklaring.¹⁴ Jasinskis ærinde er at påvise, at den indbyrdes vægtning af teori og metode i retorisk kritik har ændret sig fra metodefokusering i retning af teorifokusering. Artiklen er vigtig, blandt andet fordi den berører spørgsmålet om valg af analysegenstand og ikke mindst den retoriske videnskabs mulighed for at bidrage til retorisk teori, men jeg vil fokusere på den begrebsmæssige side af diskussionen og pege på, at trods Jasinskis korrekte intuitioner kommer hans pointe ikke til sin ret, fordi han hverken gør tilstrækkeligt ud af at definere begreberne eller af at redegøre for deres indbyrdes videnskabelige funktion. Artiklens konklusion er derfor uklar og langt mere beskeden, end der er grund til.

Denne manglende klarhed er det afgørende problem i Jasinskis artikel, men han er langt fra alene om det. Således nævner han, at Matlon's 1995 *Index to Journals in Communication Studies* opregner mere end 60 kritiske metoder inden for kommunikationsvidenskaberne.¹⁵

13 Hollihan og Riley (1987).

14 Jasinski (2001).

15 Jasinski (2001), s. 253.

Eksempler som “ethical”, “mythical” og “axiological” turde antyde, at der ikke er tale om egentlige videnskabelige metoder men muligvis om teoretiske vinkler.

Den primære grund til denne sammenblanding er, at retorisk kritik på linje med flere andre fortolkende videnskaber faktisk ikke har ret mange metoder, men derimod et væld af teorier og begreber, der enten direkte eller via en model danner grundlag for kritikken. Når dette ikke fremstår mere klart, kan det skyldes en for beskeden videnskabsteoretisk indsigt hos retorikeren. Og når man ikke kan skelne sikkert mellem teori og metode, eller når begreberne omtales uden at være definerede, er det ikke underligt, at en vis begrebsmæssig uklarhed opstår eller fortsættes. Den resulterende begrebsløring i diverse faglige tekster har selvsagt kun gjort situationen værre.

Teori

Et udmærket bud på en enkel definition på begrebet teori finder vi i Rienecker med fleres *Den gode Opgave*, som er en håndbog, der udmærker sig med sine præcise, men pædagogiske fremstillinger af komplicerede begreber. Her defineres en videnskabelig teori som “et system af læresætninger (eller antagelser) inden for et fagområde som kan beskrive, forklare og forudsige fagets fænomener, og som danner forståelses-ramme(r) for faget”¹⁶.

Eksempler på teorier, der er knyttet til den retoriske videnskab, er Aristoteles’ *Retorik*, Bitzers retoriske situation, Fishers narrative paradigme, genre-teori, metafor-teori som for eksempel Lakoff og Johnson og Richards, Maslows teori om menneskelige behov og deres indbyrdes hierarkiske placering, Toulmins og Perelmans argumentationsteorier, Austins og Searles talehandlingsteori, Bormanns “fantasy theme”-teori samt Ware og Linkugels teori om overordnede strategier i apologier og disses indbyrdes kombinationer. Til en teori hører et sæt særlige begreber, der udgør elementer af teorien. Hos Aristoteles finder vi begreber som etos, logos, patos, enthymem, paradigme, og så videre, hos Toulmin møder vi for eksempel begreberne “qualifier” og “backing”, i genre-teori bruger man begreber som epideiktik og apologi, i talehandlingsteori bruges begreberne lokutionær, illokutionær og perlokutionær handling, og så videre. I praksis ser man ofte et enkelt eller en kombination af sådanne begreber danne det teoretiske fundament for den retoriske kritik.

Retoriske kritikere har også ladet sig inspirere af teorier, der ikke udsprang af kommunikationsforskning, for eksempel strukturalisme, fænomenologi, marxisme, feminisme, dekonstruktion med videre. I disse tilfælde har kritikeren argumenteret for teoriens relevans for retoriske problemstillinger og enten overtaget eller bearbejdet den eksisterende terminologi med henblik på analyse af retoriske fænomener. Således har for eksempel teaterbegreberne persona og katharsis vundet indpas i den retoriske terminologi, ligesom “face-work” kommer fra sociologien og hermeneutisk retorik er påvirket af litteraturvidenskab.

Metode

En videnskabelig metode er et sæt regler for tænkning, der enten på forhånd er fagligt anerkendt eller, hvis den er ny, er fagligt acceptabel som anvendelig i det konkrete møde mellem teori og analysegenstand. I *Den gode opgave* defineres metode som en “planmæssig fremgangsmåde til at indsamle og/eller bearbejde informationer (for at nå frem til et svar på et spørgs-

16 Rienecker med flere (2000), s. 208.

mål/en løsning på et problem)¹⁷, men denne definition overser en sondring mellem forskellige niveauer af metoder. På det mest grundlæggende plan refererer begrebet metode nemlig til regler, der styrer tænkningen, så man kan ræsonnere pålideligt. Metode er altså en måde, hvorpå man mener at kunne skabe begrundede antagelser og forståelse. Blandt de grundlæggende metoder finder man således *deduktion*, (der bygger på troen på, at vi på grundlag af sande almene udsagn kan nå frem til sande konkrete udsagn, herunder også muligheden for ved hjælp af den hypotetisk-deduktive metode at slutte os til holdbarheden af en hypotese om analyse materialet), *induktion*, (der bygger på troen på, at vi på grundlag af omfattende undersøgelser af virkelighedens konkrete manifestationer kan udlede noget generelt om virkelighedens beskaffenhed), *slutning til bedste forklaring*, (der bygger på troen på, at vi blandt flere alternative forklaringer kan finde den bedste) og *den hermeneutiske metode*, (der bygger på troen på, at vi på grundlag af en stadig sammenligningsproces mellem analysetekstens konkrete udformning og vor fagligt baserede antagelse om dens mening kan opnå en sammenfattet forståelse af teksten som helhed).

Disse grundlæggende regler for tænkning har i tidens løb givet sig udslag i mere område-specifikke metoder, der bygger på de fire nævnte slutningsformer, men som mere konkret foreskriver den analytiske eller kritiske handling. Disse kan man kalde *operationelle metoder*. For eksempel har den induktive metode udmøntet sig i diverse kvantitative metoder, ligesom den hermeneutiske metode kan findes som grundlag for forskellige kvalitative metoder, der blandt andet kan omhandle fortolkningsmåder. En sådan metode kan for eksempel foreskrive en bestemt teknik i interviews eller ved anden behandling af indsamlet data. Den kan også foreskrive en særlig måde at udvælge elementer af det empiriske materiale til nærmere analyse. For retorikere kan metodiske spørgsmål også være relevante med hensyn til behandlingen af analyseteksten, især hvis denne adskiller sig fra almindelig læsemetode, (hvor det et kritikerens egen forståelse, der sættes i centrum) og benytter eksempelvis protokolanalyse som et redskab til at forstå, hvordan teksten modtages af sine intenderede modtagere.

Nogle teorier lægger mere eller mindre berettiget navn til såkaldte kritiske metoder, hvor der snarere er tale om, at teoretiske begreber bringes i (direkte) anvendelse på den retoriske tekst. For eksempel har Aristoteles lagt navn til den neo-aristoteliske metode, uagtet at *Retorik* ikke er skrevet med henblik på kritik.¹⁸

Endnu et eksempel er forvekslingen af Kenneth Burkes dramatisme, der retteligt er en teori, med en metode.

I andre tilfælde lader kritikerne sig inspirere af et begreb hentet fra for eksempel den retoriske eller den filosofiske eller psykologiske teori og fokuserer på dette begreb, men det gør naturligvis ikke metoden i kritikken til en 'etos-metode', en 'eksistentialistisk' metode eller en 'arketype'-metode.

Det er vigtigt at forstå, at valget af en teori ikke automatisk indebærer en bestemt metode. En teori kan principielt efterprøves ved hjælp af en hvilken som helst metode, og Jasinski har derfor uret, når han skriver at "theory provides a method that is utilized in critical practice"¹⁹. Det giver ikke mening at beskrive sin metode som for eksempel 'genre-', 'Perelman'sk', 'talehandlings-' eller en 'Burke'sk' metode, for disse teorier er ikke knyttet til en bestemt metode. Noget andet er, at bestemte teorier og videnskaber naturligt lægger mere op til visse metoder

17 Rienecker med flere (2000), s. 208.

18 Nothstine, Blair og Copeland (1994) er på s. 40 inde på samme problem.

19 Jasinski (2001), s. 252.

end andre, og derfor peger for eksempel litterære teorier ofte på den hermeneutiske metode og sociologiske teorier ofte på kvantitative og eventuelt kvalitative metoder.

For retorikeren er metoden ofte 'usynlig', fordi den består i en særlig læseform, der er så indarbejdet, at en nøjere redegørelse for den forekommer unødvendig eller ligefrem kunstig. Dette er udpræget i kritikker af enkeltstående tekster, hvor kritikeren jo simpelthen begynder læsningen i første linje og løbende danner sig en forståelse af teksten. Det sker ofte ved adskillige gennemlæsninger, hvor kritikeren skiftevis åbner sig for indtryk, der kan skabe grundlag for en eller flere mulige fortolkninger og leder efter tekstlige belæg for den fortolkning, der gradvis forekommer mere og mere overbevisende. Dette er *den hermeneutiske metode* og dækker over en række læseteknikker, som bidrager til forståelsen af tekstens elementer, opbygning, argumentation, sprog, og så videre.

Når den retoriske kritik baserer sig på læsningen af en enkelt tekst, vil der ofte ikke være brug for en selvstændig metodediskussion, fordi det må formodes, at den bygger på den hermeneutiske metode, som er så velkendt og alment accepteret, at en nærmere redegørelse og motivation for dens anvendelse er overflødig. Modsat forholder det sig naturligvis, hvis kritikken for eksempel baserer sig på et større udvalg af tekster eller andet analysemateriale, interviews, protokoltranskriptioner, fokusgruppeanalyser eller andet. Her bør kritikeren redegøre for sin udvælgelse og bearbejdning med henvisning til accepterede metoder, der sikrer repræsentativitet og lignende. Det samme gælder, hvis kritikeren vælger en usædvanlig læsemåde eller vil lancere en helt ny måde at forholde sig til tekster på.

Model

En videnskabelig model er en idealiseret, abstrakt repræsentation af virkelige fænomeners sammensætning, indbyrdes funktionsmåde eller lignende.²⁰ En model består af elementer beskrevet af en teori og illustrerer teoriens antagelser om, hvordan virkeligheden hænger sammen.²¹ Modellen fungerer som en melleminstans, der så at sige gør det muligt at gøre en teori praktisk anvendelig på et konkret analysemateriale. Inden for sprog og kommunikation kender vi modeller så som diverse kommunikationsmodeller, aktantmodellen og semiotiske modeller som for eksempel Saussures og Peirces.²²

Burkes pentade er et eksempel på en model, der illustrerer en teoris, nemlig dramatismeteorien, forestilling om grunddelene i faktisk forekommende kommunikation og deres indbyrdes forhold. Modellen gengiver dramatismeteorien centrale begreber "act", "agent", "scene", "agency" og "purpose" i forhold til hinanden for derved at give en abstrakt, men anskuelig fremstilling af kommunikation i virkeligheden. Stephen Toulmins argumenta-

20 I den retoriske faglitteratur støder man af og til på en anden brug af ordet model end den, jeg her diskuterer, nemlig model som en slags forbillede eller paradigme. Her hentydes altså til konkrete, historiske tekster (enten primærtetekster eller kritikker) eller til idealforestillinger om, hvordan en sådan tekst bør være. For mange retoriske kritikere har sådanne modeller dannet grundlaget for vurdering af andre tekster. Se for eksempel Leff og Mohrmann (1974) om neo-klassisk metode, der anvender genrebegrebet som en overordnet kilde til kriterier for vurdering af konkrete tekster. En udmærket diskussion af denne form for retorisk kritik findes også i Farrell (1980), som gennemgår forskellige former for modelanalyser, der alle har det til fælles, at de sammenholder analyseteksten med enten en modeltekst eller en idealiseret konstruktion. Se også Rosenfield (1968), som dels diskuterer den retoriske kritiks funktion, dels brugen af forskellige begrebsorienterede vinkler på retorisk kritik.

21 Sml. Rienecker med flere (2000), s. 220.

22 Se for eksempel også Fiske (1991), som præsenterer adskillige kommunikationsmodeller.

tionsmodel og Carolyn Millers model over forholdet mellem genrer og talehandlingsniveauer er andre eksempler, der er velkendte for retorikere.

En model kan udgøre det praktiske grundlag for en retorisk analyse og kritik, men den er ikke en metode i sig selv.²³ Modellen angiver centrale begreber og deres indbyrdes relationer, som kritikeren bruger i sin undersøgelse af analyseteksten, men den dikterer ikke den praktiske fremgangsmåde. Modeller og konkrete fremgangsmåder er principielt uafhængige af den anvendte metode, der for sin del vedrører selve behandlingen af analysens dele, for eksempel ved at være en hermeneutisk læsning, en induktiv slutningsform eller en afvejning af konkurrerende forklaringer.

Fremgangsmåde

Anvendelsen af teori, metode og model i et tidligt forløb på en konkret tekst vil jeg kalde for den retoriske kritiks praktiske *fremgangsmåde*²⁴. Den praktiske fremgangsmåde i en retorisk kritik forveksles ofte med kritikens metode. For eksempel opregner Ivie i artiklen "Presidential Motives for War"²⁵ fire trin i sin analyse af præsidenters krigstaler. Jasinski nævner denne artikel som et eksempel på en methodedrevet retorisk kritik, men ved nærmere undersøgelse viser det sig, at den er styret af den anvendte teori. Ivies udgangspunkt er nemlig Burkes og Wright Mills teori om "vocabularies of motive", og når han redegør for de fire trin i sin analyse af talerne, er der ikke tale om en metode, men snarere en fremgangsmåde, en heuristik, eller simpelthen en rækkefølge i undersøgelsen. Ivies metode i dette studie er den hermeneutiske, hvor han for hvert element i analysen studerer sit kildemateriale for at afgøre, hvad der for eksempel udgør en definition af krig, og for at identificere mønstre i sådanne definitioner. Måske kunne man med god vilje kalde Ivies fire-trins plan for en 'praktisk operationel metode', idet den redegør for typen og rækkefølgen af de hermeneutiske operationer, han underlægger teksterne, men af hensyn til klarhed i sondringen mellem begreberne foretrækker jeg det mere ydmyge ord 'fremgangsmåde'.

Der er altså forskel på fremgangsmåde og metode. Hvis vi for eksempel ønsker at lave en dramatisk analyse af en tekst, vil vi bruge pentaden som den model, der angiver de centrale begreber i Burkes dramatismeteori, som vi bruger til at beskrive teksten. Vores fremgangsmåde kan være mere eller mindre givet af modellen for eksempel i form af rækkefølgen af de undersøgte elementer. Vores metode derimod vil efter al sandsynlighed være den hermeneutiske, som hjælper os til at afgøre, hvilke elementer af teksten vi for eksempel skal opfatte som "act", "agent" og så videre.

Udviklingen i forholdet mellem teori og metode i retorisk kritik

Med den grundlæggende terminologi om teori, metode og model på plads skal vi nu vende

23 Se Faye (2000) for en uddybende forklaring af forholdet mellem teori, metode og model. Desuden findes der en oplysende gennemgang af de grundlæggende videnskabelige metoder, herunder slutning til bedste forklaring og den hermeneutiske metode,.

24 Rienecker med flere (2000) er s. 217-18 inde på det samme i deres sondring mellem "fagets metode" og "opgavens metode".

25 Ivie (1974).

tilbage til Jasinskis beskrivelse af udviklingen af metodeforståelsen i den retoriske kritik. Jasinskis overordnede tese er, at retorisk kritik har udviklet sig fra en primært metodebaseret analytisk aktivitet med henblik på vurdering af en tekst til det han kalder en primært 'begrebs'-baseret ("conceptually oriented") kritik med henblik på større indsigt dels i teksten, dels i retorik mere generelt. Han viser, hvordan den store interesse i metode, der prægede faget i 60'erne og 70'erne, gradvist er blevet erstattet af andre tilgange, der i højere grad tager afsæt enten i et eller flere teoretiske begreber eller i selve teksten med henblik på udvikling af teoretisk forståelse.

Jeg er enig med Jasinski i, at tendensen går mod mere eksplicit teori- eller begrebsbaseret kritik. Dog vil jeg mene, at Jasinski kun på det punkt har mere ret, end han tilsyneladende selv er klar over, og at dette skyldes, at han hverken sonderer klart mellem begreberne teori, metode og model og deres indbyrdes forhold eller opstiller egne definitioner, der kunne tydeliggøre, hvad han refererer til. Kort sagt er Jasinski for loyal over for de undersøgte artiklers egne udsagn om metodiske og teoretiske spørgsmål. Han skærer derfor ikke igennem i de mange eksempler, hvor forfatteren tydeligvis har følt behov for at redegøre for sin metode og i den forbindelse enten har forvekslet den med den anvendte teori eller formuleret sig så vagt, at der ikke kan skelnes mellem, hvad forfatteren betragter som teori og hvad som metode. Som sagt refererer Jasinski til Ivies artikel fra 1974 og til en artikel af Foss som værende eksempler på metodedrevet kritik.²⁶ Som vi så, er Ivies artikel i virkeligheden baseret på et teoretisk begreb hentet fra Kenneth Burke og C. Wright Mills²⁷, og Foss anvender begreberne fra Burkes pentade til at vise sine påstande. Om Foss selv anser dette for en metode er uklart, (hun omtaler den som sin "approach" altså 'tilgang' eller 'tilgangsvinkel'), men Jasinski forudsætter tilsyneladende lighed mellem begreberne "method" og "approach". I begge tilfælde er den retoriske kritik altså teoribaseret, og den anvendte videnskabelige metode forbigås i tavshed.

Det ligger uden for denne artikels muligheder at foretage en nøje gennemgang af de seneste års videnskabelige publikationer for at dokumentere den øgede teoriorientering. Men jeg vil pege på et nyere nummer af det amerikanske tidsskrift *Quarterly Journal of Speech*²⁸, der af mange anses som det førende retorikorienterede kommunikationstidsskrift, og som på synekdochisk vis kan bekræfte den tendens, Jasinski beskriver. Som det fremgår af eksemplerne her, spiller metodediskussioner som selvstændig enhed i retorisk kritik en minimal rolle, hvorimod den teoretisk funderede, 'begrebsorienterede' kritik dominerer. Susan Zaeskes "Signatures of Citizenship: The Rhetoric of Women's Anti-slavery Petition" bygger på forskning om folkelige bevægelser ("social movements"), men tager særligt sigte på at udvide Richard B. Greggs begreb "ego function" i protestretorik. Et andet centralt begreb i artiklen er "signature", der både refererer til faktiske underskrifter og til indflydelse i bredere forstand.²⁹ Sarah R. Steins artikel "The '1984' Macintosh Ad: Cinematic Icons and Constitutive Rhetoric in the Launch of a New Machine" baserer sin analyse af reklamen på en syntese af tre teoretiske rammer, nemlig Maurice Charlands teori om retorik, der konstituerer en offentlighed, Robert Goldman med fleres teori om reklamers påvirkning af sociale og politiske forhold og Walter Benjamins idéer om blandt andet "cinematisk" gengivelse.³⁰ John Arthos har

26 Jasinski (2001), s. 252.

27 Se ovenfor s. 15.

28 *Quarterly Journal of Speech*, nr. 88, maj 2002.

29 Zaeske (2002).

30 Stein (2002).

i "Chapman's Coatesville Address: A Hermeneutic Reading" ladet sig inspirere af henholdsvis Michael Leff's hermeneutiske retorik og Michael Hyde og Craig Smiths Heidegger-inspirerede bog om retorisk hermeneutik, og artiklen består af en diskussion af dette teoretiske grundlag samt en fortolkning af talen.³¹ Omdrejnings-punktet for Trevor Parry-Giles og Shawn J. Perry-Giles artikel "*The West Wing's* Prime Time Presidentiality: Mimesis and Catharsis in a Post-modern Romance" er en tv-serie, som de to forfattere analyserer, idet de lader begreber som postmodernisme, romantiske fortællinger og populærkulturens mimetiske funktion i forhold til virkeligheden udgøre fortolkningsrammen.³² Endelig behandler den sidste artikel, Charles E. Morris III's "Pink Herring & The Fourth Persona: J. Edgar Hoover's Sex Crime Panic", en periode i præsident Hoovers offentlige diskurs ved at analysere den gennem teoretiske begreber om performativitet, "fourth persona" og den særlige argumentationsstrategi "pink herring".³³

Fælles for disse artikler er forfatterens primære interesse i at belyse deres retoriske analysemateriale med udgangspunkt i temmelig snævert definerede teoretiske termer samt deres faglige selvtillid til at kunne præstere en adækvat analyse og fortolkning uden at skulle redegøre nærmere for deres metode i læsningen af teksterne. Lignende typer artikler finder man i andre retorikorienterede fagtidsskrifter som for eksempel *Rhetoric & Public Affairs*, *Western Journal of Communication*, *Text and Performance Quarterly* og til dels *Rhetoric Society Quarterly*.³⁴ Tendensen er klar og har været det længe. Hvis Jasinski skelnede tydeligere mellem teori og metode, ville han kunne fremsætte sin påstand med større sikkerhed og endog vise, at det beskrevne fænomen har gjort sig gældende i i hvert fald de sidste ti år.

Derimod kan man næppe konkludere, at den øgede teoriorientering er foregået på bekostning af metoderne. Jasinski har for så vidt ret i, at selvstændige metodediskussioner er blevet mere og mere sjældne i retorisk kritik, men vi kan ikke forlade os på forskernes egne udsagn, sådan som Jasinski gør. Der har ganske vist tidligere hersket en udbredt selvforståelse blandt retorikere om, at deres arbejde var præget af stor metodisk diversitet, men som jeg håber at have vist, har det snarere været en *teoretisk alsidighed*, der fejlagtigt er blevet kaldt metode. Jasinski har altså ikke ret i sin påstand om, at det indtil for nylig var sådan at "method rules", men omvendt betyder det ikke, at metode er forsvundet ud af den retoriske kritik.³⁵

Som vi har set, er teorier og metoder indbyrdes uafhængige, så påstanden om, at den begrebsorienterede kritik er i vækst, har ingen nødvendig sammenhæng med den påståede tilbagegang i den såkaldte metodebaserede kritik. Hvad der måske er rigtigt i denne sammenhæng er, at retoriske kritikere skriver mindre om metoder end tidligere, men dette er ikke noget indicium for, at metoderne ikke spiller den samme rolle som tidligere. Snarere er det et tegn på, at den retoriske kritik som disciplin har nået et modenhedstadium præget af faglig selvbevidsthed. Kritikere føler altså tilsyneladende ikke længere et behov for at legitimere deres arbejde som videnskabeligt gennem henvisninger til metode.³⁶ Denne udvikling er posi-

31 Arthos (2002).

32 Parry-Giles (2002).

33 Morris (2002).

34 Ganske anderledes forholder det sig med tidsskrifter som for eksempel *Communication Monographs*, *Communication Quarterly* og *Discourse Studies*, hvor kvantitative studier dominerer, og hvor metodespørgsmål er genstand for særskilt diskussion. Disse tidsskrifter beskæftiger sig typisk med emner, der falder ind under betegnelser som samtaleanalyse og massekommunikation, der har stærk tilknytning til fag som (sprog)psykologi og sociologi, hvis metoder altså også præger kommunikations-forskningen.

35 Jasinski (2001), s. 254.

36 Nothstine, Blair og Copeland (1994) har s. 34ff en række andre forklaringer på denne tendens. Blandt

tiv på to måder: dels viser den, at den retoriske kritik efterhånden står på egne ben i forhold til andre måder at studere kommunikation på, og dels øger den interessen om det teoretiske aspekt uden at indblende uvedkommende metodediskussioner.

Konklusion

Formålet med denne diskussion er naturligvis ikke at plædere for en bestemt type retorisk kritik, blot fordi den er toneangivende i disse år. Pointen er derimod at vise, at større begrebsmæssig afklaring giver en mere nuanceret indsigt i den faktisk forekommende forskning, en indsigt, som man kan bruge som udgangspunkt for sit eget arbejde, enten ved at lade sig inspirere til lignende former for kritik eller ved at bidrage med kritik, der søger andre veje, for eksempel gennem mere nuancerede metodeovervejelser.

Afslutningsvis vil jeg knytte en kommentar til det perspektiv, jeg har lagt på diskussionen om teori, metode og modeller i retorisk kritik. Jeg har i det foregående primært haft den akademiske retoriske kritik for øje, det vil sige kritik skrevet af studerende i deres opgaver eller af forskere med henblik på publikation i videnskabelige værker. Men som nævnt i indledningen har retorikeren ofte kontakter til adskillige andre fora, og disse vil i et vist omfang stille andre krav og kriterier for den retoriske kritik, end dem jeg her har skitseret.

I artiklen "Criticism: Ephemeral and Enduring" sondrer Campbell for eksempel mellem social kritik og akademisk kritik for at gøre denne forskel tydelig.³⁷ Social kritik er primært interesseret i retorikkens praktiske, sociale funktion og konsekvenser, hvorimod den akademiske kritik er mere fokuseret på at forstå mere overordnede sammenhænge, enten mellem en række tekster, eller gennem teksten som eksempel på en teoretisk problemstilling. I en akademisk sammenhæng er ideologiske eller rent præskriptive vurderinger sjældent passende, og i en samfundsmæssig sammenhæng er rent teoretiske overvejelser sjældent nyttige. Sjældent finder man eksempler, der kombinerer begge dele vellykket.

Ud over konteksten for den retoriske kritik har den retoriske analysegenstand naturligvis også stor indflydelse på, hvilken form for kritik der er mest passende. Jeg har i det foregående bevidst undladt en egentlig diskussion af den retoriske kritiks 'rette' genstand og i stedet omtalt den i meget generelle termer, men det er klart, at en retorisk kritik, der ønsker at dyrke det fortolkende aspekt, vil være mere tilbøjelig til at søge mod tekster præget af stor kompleksitet, kunstfærdighed, særegenhed eller lignende, det man kunne kalde 'mesterværker'. Andre former for retoriske tekster udgør meget af den kommunikation, der præger vor hverdag, og disse mere dagligdags former for retorik kan meget vel lægge op til andre typer retorisk kritik end den fortolkende.

Som billedet tegner sig, er der en markant spaltning af kommunikations-forskning i henholdsvis metodefokuseret og teorifokuseret retning. Hvor visse kvantitative metoder er

andet nævner de, at den disciplinære udvikling af retorikken i de seneste årtier har bidraget til at skabe en fornemmelse af, at det er mere prestigegivende at bidrage til teori end til konventionel analyse og fortolkning. Det kunne også tænkes, at når opmærksomheden forskydes fra metode til teori skyldes det, at retoriske kritikere i stigende omfang er mere interesserede i at fortolke end at vurdere. At fortolke har større teoretisk tilløkkelse, fordi der er mulighed for at sige noget om større fænomener, for eksempel samfundstendenser, eller for at sætte analysen i et større perspektiv, for eksempel en historisk eller idéhistorisk udvikling. Endelig kunne påvirkning af generel postmodernistisk skepsis over for værdihierarkier og lignende tænkes at have haft den virkning, at der er mindre interesse for og tiltro til selve projektet "vurdering" af retoriske tekster.

37 Campbell (1974).

oplagt relevante i forskning om for eksempel journalistik, og visse kvalitative metoder er åbenlyst relevante i forskning om for eksempel konfliktløsning i små grupper, kan det være mindre entydigt, hvilket metodisk grundlag der er bedst egnet til retorikforskning, alt efter hvad man betragter som retorikkens emneområde. I det omfang man opfatter retorikken som spændende fra det æstetiske (for eksempel litterære) i den ene ende til det pragmatiske (for eksempel praktisk rådgivende) i den anden, bør metodisk pluralisme være naturlig for retorikere, og det vil derfor være en vigtig opgave at bidrage til en udvikling i retorikforskningen, der kan styrke det metodiske aspekt og eventuelt pege på muligheder for at lade forskningen hvile mere ligeligt på både teori og metode. Denne udfordring er så meget desto større for retorikere, hvis syn på retorikken fokuserer på det anvendelsesorienterede; jo mere man ønsker at dokumentere det virkningsfulde eller mangel på samme i bestemte retoriske strategier, jo mere vil man have brug for metoder til at gennemføre praktiske undersøgelser og dokumentere resultaterne.

Personligt identificerer jeg mig mere med den retorikopfattelse, der præger amerikanske tidsskrifter som for eksempel *Quarterly Journal of Speech*, *Western Communication Journal* og *Rhetoric and Public Affairs*. Disse tidsskrifters redaktionelle linje har i de senere år afspejlet en opfattelse af retorik som en historisk og/eller hermeneutisk videnskab, hvis primære forskningsmæssige opgave er retorisk kritik af mange forskellige former for retoriske tekster med henblik på dels at forstå vores kultur og samfund med udgangspunkt i det kommunikative: Hvordan afspejler, hindrer eller udvikler bestemte retoriske strategier kulturelle og samfundsmæssige problemstillinger?, dels at forstå retorikken på et teoretisk plan med udgangspunkt i det konkrete: Hvordan kan bestemte tekster belyse, problematisere eller udvide vores teoretiske indsigt i retorikken? Jeg hilser altså tendensen til hermeneutisk baseret retorisk kritik velkommen, men erkender samtidig, at den dominerer på bekostning af andre former for kommunikationsforskning, som med rette også kunne finde plads i retorikfaglige tidsskrifter.

Uanset hvilken form for retorisk kritik man hylder, er det vigtigt at gøre sig dens forhold til teori, metode og model klart. Som en central del af retorikken er det derfor vigtigt, at den retoriske kritik fortsat styrkes både i undervisning og forskning, blandt andet i form af øget begrebsafklaring.

Om forfatteren:

Lisa Storm Villadsen er ph.d. i retorik fra Northwestern University i USA på afhandlingen "The Rhetoric of Seduction". Hun er adjunkt ved Københavns Universitet.

Litteratur:

- Arthos, John (2002): "Chapman's Coatesville Address: A Hermeneutic Reading", i: *Quarterly Journal of Speech*, nr. 88, s. 193-208.
- Bitzer, Lloyd F. (1968): "The Rhetorical Situation", i: *Rhetoric and Philosophy* 1, s. 1-14.
- (1997): "Den retoriske situation", oversat af Jens E. Kjeldsen, i: *Rhetorica Scandinavica* 3, s. 9-17.

- Bormann, E.G. (1972): "Fantasy and Rhetorical Vision: The Rhetorical Criticism of Social Reality", i: *Quarterly Journal of Speech* 58, s. 396-407.
- Brock, Bernhard L., Robert L. Scott og James W. Chesebro (red.) (1989): *Methods of Rhetorical Criticism. A Twentieth-Century Perspective*. 3rd ed. Wayne State University Press, Detroit.
- Brockriede, Wayne (1974): "Rhetorical Criticism as Argument", i: *Quarterly Journal of Speech* 60, s. 165-174.
- Campbell, Karlyn Kohrs (1974): "Criticism: Ephemeral and Enduring", i: *Speech Teacher* 23, s. 9-14.
- Campbell, Karlyn Kohrs og Thomas R. Burkholder (1997): *Critiques of Contemporary Rhetoric*. 2nd ed. Wadsworth Publishing Company, Belmont.
- Darsey, James (1994): "Must We All be Rhetorical Theorists?: An Anti-Democratic Inquiry", i: *Western Journal of Communication* 58, s. 164-181.
- Farrell, Thomas B. (1980): "Critical Models in the Analysis of Discourse", i: *Western Journal of Speech Communication* 44, s. 300-314.
- Faye, Jan (2000): *Athenes Kammer. En filosofisk indføring i videnskaberne*. Høst og Søns Forlag, København.
- (2002): "Forståelse og fortolkning i humanvidenskaberne", i: *Filosofiske Studier* 22, s. 6-31.
- Fiske, John (1991): *Introduction to Communication Studies*. 2nd ed. Routledge, London.
- Foss, Sonja K. (1989): *Rhetorical Criticism. Exploration & Practice*. Waveland Press, Prospect Heights, Illinois.
- Foss, Sonja K., Karen A. Foss og Robert Trapp (1991): *Contemporary Perspectives on Rhetoric*. 2nd ed. Waveland Press, Prospect Heights, Illinois.
- Gaonkar, Dilip Parameshwar (1990): "Object and Method in Rhetorical Criticism: From Wichelns to Leff and McGee", i: *Western Journal of Communication* 54, s. 290-316.
- Hart, Roderick P. (1997): *Modern Rhetorical Criticism*. 2. udg. Allyn and Bacon, Boston.
- Hollihan, Thomas A. og Patricia Riley (1987): "The Rhetorical Power of a Compelling Story. A Critique of a 'Toughlove' Parental Support Group", i: *Communication Quarterly* 35, s. 13-25.
- Hubbard, Rita C. (1985): "Relationship Styles in Poplar Romance Novels, 1950 to 1983", i: *Communication Quarterly* 33, s. 113-25.
- Ivie, Robert L. (1974): "Presidential Motives for War", i: *Quarterly Journal of Speech* 60, s. 337-345.
- Ivie, Robert L. (1987): "Metaphor and the Rhetorical Invention of Cold War 'Idealists'", i: *Communication Monographs* 54, s. 165-82.
- Jasinski, James (2001): "The Status of Theory and Method in Rhetorical Criticism", i: *Western Journal of Communication* 65, s. 249-270.
- Jørgensen, Charlotte (2000): "Hvem bestemmer hvad der er god retorik?", i: *Rhetorica Scandinavica* 15, s. 34-48.
- Klumpp, James F. og Thomas A. Hollihan (1989): "Rhetorical Criticism as Moral Action", i: *Quarterly Journal of Speech* 75, s. 84-97.
- Leff, Michael C. og G. P. Mohrmann (1974): "Lincoln at Cooper Union: A Rhetorical Analysis of the Text", i: *Quarterly Journal of Speech* 40, s. 346-58.
- Leff, Michael C. (1974): "Lincoln at Cooper Union: A Rationale for Neo-Classical Criticism", i: *Quarterly Journal of Speech* 40, s. 459-67.
- Miller, Carolyn R. (1984): "Genre as Social Action", i: *Quarterly Journal of Speech* 70, s. 151-167.
- Morris III, Charles E. (2002): "Pink Herring & The Fourth Persona: J. Edgar Hoover's Sex Crime Panic", i: *Quarterly Journal of Speech*, nr. 88, s. 228-244.
- Nothstine, William L., Carole Blair, Gary A. Copeland (1994): *Critical Questions. Invention, Creativity, and the Criticism of Discourse and Media*. St. Martin's Press, New York.
- Parry-Giles, Trevor og Shawn J. Parry-Giles. (2002): "The West Wing's Prime Time Presidentiality: Mimesis and Catharsis in a Postmodern Romance", i: *Quarterly Journal of Speech*, nr. 88, s. 209-227.
- Rienecker, Lotte og Peter Stray Jørgensen med flere (2000): *Den gode opgave – opgaveskrivning på videregående uddannelser*, 2. rev. udg. Samfundslitteratur, Frederiksberg.
- Rosenfield, Lawrence W. (1968): "The Anatomy of Critical Discourse", i: *Speech Monographs* 35, 50-69.
- Stein, Sarah R. (2002): "The '1984' Macintosh Ad: Cinematic Icons and Constitutive Rhetoric in the Launch of a New Machine", i: *Quarterly Journal of Speech*, nr. 88, s. 169-192.
- Ware, B.L. og Wil A. Linkugel (1973): "They Spoke in Defense of Themselves", i: *Quarterly Journal of Speech* 59, s. 273-283.
- Zaeske, Susan (2002): "Signatures of Citizenship: The Rhetoric of Women's Anti-slavery Petition", i: *Quarterly Journal of Speech*, nr. 88, s. 147-168.

Kopiering & støtteabonnement

Rhetorica Scandinavica's mål er at udbrede retorikforskningen i hele Skandinavien. Det betyder at vi skal arbejde for at gøre tidsskriftet både åbent og tilgængeligt for så mange forskere og studerende som muligt. Derfor håber vi at tidsskriftets læsere anvender artiklerne i RhS som undervisnings- og eksempelmateriale.

Men. Kopiering udhuler tidsskriftets økonomi.

Kopieringsaftaler

Vi har derfor oprettet et aftalesystem med "kopieringsret": institutioner kan få ret til at kopiere enten udvalgte numre/artikler eller hele årgange. Med kopieringsretten medfølger rabat på enkeltnumre til institutionens studerende.

Støtteabonnement/-prenumeration

Samtidig skal vi opfordre til indgåelse af et særligt støtteabonnement, som hjælper os med den økonomi som plager alle forskningstidsskrifter. Med støtteabonnementet følger et antal 'fri'-exemplarer til institutionens undervisere, samt henvisning fra Rhetorica Scandinavica's hjemmeside.

Aftalerne findes på internetadressen:

<http://www.retorik.net/rhetorica>

Yderligere info kan også fås ved henvendelse til Peter Ström-Søeberg på telefon +46 (0)42 679 59 eller mail: peter@rhetor.se

Følgende institutioner har kopieringsret 2002:

- Retorik vid Örebro Universitet
- Svenska vid Södertörns Högskola
- Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap, Universitetet i Oslo
- Institutionen för pedagogik, Lunds Universitet

Følgende institutioner har tegnet støtteabonnement for 2002:

- Retorik vid Örebro Universitet
- Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap, Universitetet i Oslo
- Institutionen för pedagogik, Lunds Universitet

Materiale til RhS

Rhetorica Scandinavica er et forum for nyretorikken, forstået som det forskningsfelt som bygger på den klassiske retoriske tradition fra Aristoteles og frem. Tidsskriftets opgave er at nytolke og videreføre denne tradition i nordisk sammenhæng.

Rhetorica Scandinavica er både et fagligt og et tværfagligt tidsskrift. Vi publicerer således ikke kun artikler der graver dybere i traditionens kerneområder, men opfordrer også til debat og forskning i grænsefladerne mellem retorikken og andre fagområder.

Indsendelse af manuskript

Manuskripter bedes indsendt både på papir og elektronisk (rtf-format, gerne vedhæftet til email) til den nationale redaktør – se kolofonen. Af hensyn til anonymisering ved fagreferent-vurdering bør forfatterens navn ikke fremgå af selve manus, men noteres for sig på en selvstændig titelside hvor der står: 1) bidragets titel, 2) forfatterens navn og adresse, telefonnummer, evt. faxnummer og email-adresse, 3) en kort forfatteromtale med titel (for eksempel "professor i filosofi"), arbejdsplads (for eksempel "ved Bergens Universitet") samt gerne eksempler på tidligere publikationer.

Selve manuskriptet indledes med titel og en manchete/ingress på 50-100 ord der indkredser bidragets fokus og intention.

Skribentguide

For yderligere oplysninger om kravene til manuskriptet har redaktionen forfattet en skribentguide som findes på internetadressen:

<http://www.retorik.net/rhetorica>

En papirudgave af guiden kan også bestilles hos de nationale redaktioner – se kolofonen side 2.

Fagreferent-ordning - peer review

Efter modtagelsen bliver manuskriptet sendt til vurdering hos to fagreferenter, og forfatteren får skriftlige kommentar fra både redaktionen og fagreferenterne. Forfatteren er anonym med mindre andet aftales. Fagreferenter vil som regel være navngivne, men kan i visse tilfælde anmode om anonymitet. I de tilfælde hvor manuskriptet ikke umiddelbart kan antages vil redaktionen og fagreferenterne tilstræbe at give konstruktiv kritik beregnet for omskrivning. Kritikken er ikke krav der skal følges, men forslag til forbedringer. Kritikken og omskrivningen øger forhåbentlig artiklens chance for at blive antaget, men er ingen garanti for at det sker.

Abonnement/prenumeration

Danmark

Personligt abonnement: kr. 299,-

Firma/institution: kr. 585,-

Studerende: kr. 250,-

Enkeltnummer: kr. 85,- plus porto.

Beløb i DKK

Indbetaling kan ske på konto 0164-7555-660-035 i Nordea Bank Danmark, mrk "RhS abo nr x-x"

Norge

Personlig abonnement: kr. 299,-

Firma/institusjon: kr. 585,-

Studenter: kr. 250,-

Enkelt nummer: 85,- pluss porto.

Beløb i NOK

Innbetaling kan skje på konto 7058.07.23843 i Den norske Bank, mrk "RhS abo nr x-x"

Sverige

Personlig prenumeration: kr. 299,-

Företag/institution: kr. 555,-

Studerande: kr. 240,-

Lösnummer: kr 85,- plus porto.

Belopp i SEK

Inbetaling kan ske på postgirot till konto 93 19 40-1, mrk "RhS pren nr x-x"

Finland

Personlig prenumeration: 32.00

Företag/institution: 62.30

Studerande: 27.00

Lösnummer: 10.00 plus porto.

Belopp i EURO

Inbetaling kan ske till konto 120030-10520 i Nordea Bank Finland, mrk "RhS pren nr x-x"

Ja, jeg bestiller

Abonnement/prenumeration – fra og med nr. 24 25

- Personligt abonnement (kun privatadresser)
- Firma/biblioteks-/institutions-abonnement
- Abonnement for studerende

Indsendt af:

Stilling: _____

Navn: _____

Evt. Universitet/firma: _____

Adresse: _____

Postnr. _____ By: _____

Land: _____

Telefon: _____

Send nyheder fra Den Retoriske Boghandel til email: _____

Rhetorica Scandinavica
Rhetor förlag

SVARSPOST

255 109 900

265 20 Åstorp

Sverige

Frankeras ej

Rhetor
betalar portot